

Hangsúlyozni kell, hogy a szocioinformatikát az eddigieknél következetesebben kell integratív diszciplínának felfogni a dokumentális és információs kommunikáció teljes kérdéskörének vizsgálatát illetően. Más szóval: a szocioinformatikai kutatások nem helyettesíthetők a könyvtár- és bibliográfiai tudományokkal és a tudományos-műszaki-gazdasági információelmélettel kapcsolatosakat.

Ezzel párhuzamosan szükség van arra, hogy a szocioinformatika integratív szerepkörét tovább bővítse a statisztikai, a politikai információelmélet, illetve az automatizált irányítási rendszerek, a tudásrendszerek elmélete irányába, de olyan irányba is, mint a

levéltári elmélet. Ezt részint a társadalmi kommunikációs folyamat teljességének megragadása, részint pedig az teszi sürgetővé, hogy e relatívan önálló tevékenységek mindegyikének vannak közös, egységesen megoldandó problémái.

Természetesen a szocioinformatika előadott irányú alakítása még sok vitával fog járni. Addig is azonban célszerű volna a Československá informatika címét Československá szocioinformatikára változtatni.

/VODÍČKOVÁ, H.: Jak dále s "informatikou"? = Československá informatika, 32. köt. 1. sz. 1990. p. 16–18./

Miként biztosítható az információk maximuma minimális ráfordítások mellett?

A régi könyvtárosok büszkesége a minél gazdagabb állomány volt. Az információrobbanás ezt a hagyományt követhetlenné tette. Az agyonterhelt könyvtárak kénytelenek keresni azokat a módszereket, amelyek alkalmazása révén minimális számú publikációval tudnák kielégíteni a különféle szakmák információigényét.

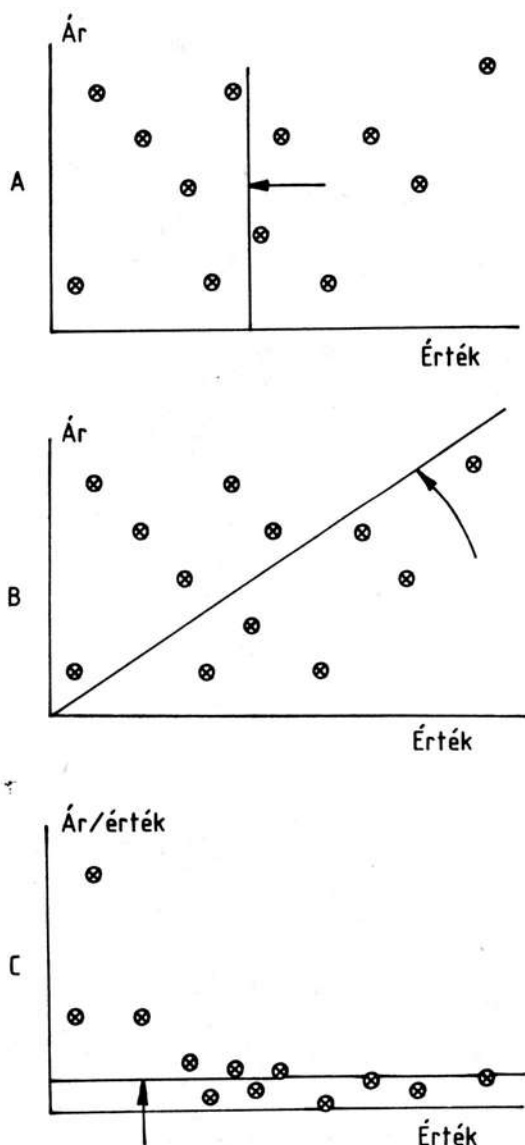
Az állománygyarapítás optimalizálása különösen szigorú parancs azokban az országokban, amelyekben napirendre került a népgazdaság átépítése, illetve vele kapcsolatban az információszolgáltatás kereskedelmi alapokra való helyezése is.

A beszerzendő kiadványokat eddigelé általában a következőképpen választották ki: kiértékeltek az egyes kiadványok szereplését a különféle kézi és gépi keresésekben, a kölcsönzésben és másolatszolgáltatásban, a hivatkozásokban stb., ezt követően fontossági sorrendbe rakták őket, majd e sorrendből annyi kiadványt rendeltek meg, amennyire a keretükből futotta.

Ez a kiválasztási módszer mindenképpen minimalizálja a beszerezhető címek számát, mégpedig annak következtében, hogy más szempontokat, így pl. az egyes címekkel kapcsolatban "illetékességi kört" és árat nem vesz tekintetbe. Más szóval: nem teljesíti a ráfordítások minimalizálásának a követelményét.

Ideje volna, hogy a kiválasztás procedúrájába az ártényező is következetesen bekapcsolódjék, azaz ezt a procedúrát olyanná kellene tenni, amely egyidejűleg két tényezőt értékel: a kiadvány – az esetek nagy részében: a folyóirat – információs értékét és árat.

Az értékelés módszerében bekövetkező változást grafikusan lehet szemléletessé tenni. Az 1. ábrán egy hipotetikus folyóirathalmaz helyezkedik el kétdimenziós térben. Az ábra egyik koordinátája a szóban forgó folyóiratok információs értékét, a másik pedig az árat képviseli.

1. ábra A kiadványok kiválasztásának mechanizmusa

Az ábra A esete a folyóiratok értékük szerinti kiválasztását mutatja. Ez úgy megy végbe, hogy a legértékesebb folyóiratokat árukra való tekintet nélkül választják ki. Ez esetben a kiválasztási egyenes az ártengellyel párhuzamosan tolódik el a nyíllal jelölt irányban. A kiválasztás akkor marad abba, amikor a halmaz megkívánt értéke "előáll", vagy amikor a halmaz kimeríti az előírányzott ráfordítás összegét.

A B eset az érték maximalizálására vonatkozik az ár minimalizálása mellett. A kiválasztási egyenes a koordináták origójából indul ki, nem tolódik el, hanem az óra járásával ellentétesen fordul. A legértékesebb és egyben a legolcsóbb címek az egyenestől az érték-tengely felőli mezőbe kerülnek. Ily módon az értékük szerint súlyozott, relatívan olcsó kiadványokat választják ki mindaddig, amíg a keretből futja, illetve amíg a kiválasztott halmaz kívánatos értéke nem alakul ki.

A C eset azt mutatja be, hogy gyakorlatilag miként megy végbe az értéket maximalizáló kiválasztás minimális árak mellett. A publikációk relatív árát ekkor az ár és az érték elosztásával kell kiszámítani. A kiválasztási egyenes itt az érték-tengellyel párhuzamosan tolódik fölfelé.

Az ártényező mint kiválasztási kritérium fontosságára M. Bonitz hívta fel a figyelmet (Journal ranking by selective impact. New method based on SDI results and journal impact factors. = Scientometrics, 7. köt. 3-4. sz. 1985. p. 471-485.). Az általa

publikált adatok felhasználásával, illetve a csehszlovákiai árviszonyok figyelembevételével alakult ki az 1. táblázat, amely az információellátás ráfordításainak növekedését érezteti. Mivel Bonitz csak a legmagasabbra tartott folyóiratokról szolgáltat adatokat, a táblázatnak mindössze illusztratív értéke van, ám így is jól érzékelteti a ráfordítás-növekedési tendenciákat.

Az ilyen vizsgálatokat célszerű volna szakterületenként elvégezni, ui. így megállapítható volna: meddig nem túlságosan drága a folyóiratokat az érdekelt intézményekbe közvetlenül megrendelni, illetve honnantól kezdve nagy gyűjteményekbe, amelyek másolatokat szolgáltatnak belőlük. Ám hogy ez a rendszer kielégítően működik, meg kellene gyorsítani egyfelől a referálólapok és egyéb szekunder információk kiadványok előállítását, másfelől a másolatszolgáltatást.

A feltételezés, hogy az élenjáró áru többbe kerül, mint a kevésbé élenjáró, közkeletű az információs területen is. Másfelől azonban azt is tudni kell: az alacsony árfekvés a tömegtermelés eredője is lehet. Ezen az alapon a nagy példányszámban megjelent, s ezért viszonylag olcsó folyóiratok közleményei nemegyszer felettébb magas színvonalúak. A magas szakmai színvonal biztosítása az előfizetők számának megtartásához vagy növeléséhez is köthet.

A magas szakmai színvonal általában az egy-egy folyóirat publikálta közleményekre való hivatkozások számával "méretik meg". Ám hogy ez sem mentes az

1. táblázat

Az információellátás ráfordításainak növekedése az NDK Tudományos Akadémiájának Központi Nukleáris Kutatóintézetében lekérdezett 28 INIS-profil alapján

A folyóiratok száma	A releváns tételek száma	%	Összes ár CSK-ban	Éves ráfordítás 1 tételre CSK-ban
5	1116	31	5 280	10
10	1240	34	6 500	30
20	1572	44	44 339	140
30	1876	52	136 009	465
60	2400	66	?	> 3 000
610	3600	100	?	~50 000

2. táblázat

A Wiley and Sons cég folyóiratainak árai és hivatkozottsága

	Kiadói központ	
	USA	Nagy-Britannia
Folyóiratok száma	55	31
Összes ár dollárban	10 153	11 219
Átlagár dollárban	185	362
A publikált közlemények száma	3 311	1 979
Egy közlemény átlagára	3,06	5,67
Hivatkozások száma összesen	43 731	18 064
Hivatkozás/közlemény	13,21	9,13
Hivatkozás/ár	4,30	1,61

ellentmondásoktól, arra jó példát szolgáltat a 2. táblázat, amely a Wiley and Sons cég USA-ban és Nagy-Britanniában kiadott folyóiratainak különféle mutatóit hasonlítja össze.

Az itt vázolt bizonytalanságok ellenére is az információellátás biztosítása terén az egyetlen járható út, hogy az egyes intézmények a ráfordítások minimalizálásával hozzájussanak a számukra szükséges információk maximumához, ami egyfelől megkívánja az e cikkben javasolt kiválasztási módszerek érvényesítését, másfelől ezeknek végeredménye alapján az ugyancsak itt javasolt mérlegetéseket a járatás vagy a másolatszolgáltatásra való hagyatkozás gazdaságosságát illetően.

/KUNZ, M.: Maximum informací při minimálních nákladech. = Technická knihovna, 33. köt. 2. sz. 1989. p. 33-38./